

generelt advaret mod det, men det kan ikke opfattes som andet end en underordnet strid indenfor borgerskabet om, *hvordan* man bedst sikrer en effektiv politisk undertrykkelse af arbejderklassen og dens politik. Kampen mod lovforslaget og alle andre former for politisk og økonomisk undertrykkelse kan kun føres ved at rejse en modstand blandt folket, og dermed tvinge kapitalen i defensiven¹¹. Den modstand, der eksisterer i folketingset mod lovforslaget, kan kun vinde fodfæste, såfremt den har folkelig opbakning.

Faren for at komme på reformistiske og revisionistiske afveje er særlig stor, når kapitalen gennem parlamentariske initiativer gennemfører sin undertrykkelse. Modstanden og kampen vil i så fald let kunne ende med et parlamentarisk perspektiv. Føres kampen på et sådant grundlag, vil den føre til kapitalens sejr.

Som progressive og især som progressive jurister kan og bør vi derfor gøre nordmanden Rudolf Nielsens vers fra digtet SVAR¹² til vort:

Tværs igennem lov til sejr!
Der går ikke andre veje
til vort drømte, frie land.
Før vi tramper ned og skaffer
vej i lovens paragraffer,
er vi trælle alle mand.

Prof. W. S. Andrejew (red.): Sowjetisches Arbeitsrecht. Staatsverlag der DDR, Berlin 1974.

Första upplagan av Sovetskoe trudovoe pravo utkom år 1965 i Sovjetunionen. Den andra reviderade och utvidgade upplagan publicerades år 1971, varefter det relativt omfattande, över 400 sidor, verket ganska snart översattes till tyska. Genom den tyskspråkiga upplagan kan också en vidsträckt utländsk läsekrets få en aktuell och vederhäftig allmän bild av den sovjetiska arbetsrätten. Boken är ursprungligen avsedd att utgöra en lärobok, som omfattar såväl arbetsrättens allmänna som särskilda del. Författarkollektivet har bestått av åtta professorer eller docenter. Trots att författarna har fördelat sitt arbete kapitelvis så att t. ex. prof. Andrejew har skrivit de fem första kapitlen, är framställningen enhetlig och konsekvent.

Behovet av att utge en ny utvidgad andra upplaga har framförallt berott på den omfattande lagkodifikation, som år 1971 trädde i kraft i Sovjetunionen (Grunderna för arbetslagstiftningen i RSFSR och förbundsrepublikerna). Den nya upplagan behandlar även så gott som samtliga frågor, som regleras i lagkodifikationen. Bland dessa kan nämnas kollektivavtalet, arbetsavtalet (tjänsteavtalet), arbetstid, arbetarskydd, arbetsdisciplin, arbete för kvinnor och unga personer, lättnader för personer som studerar vid sidan av arbetet, arbetskonflikter (förutom det processuella domstolsförfarandet), fackförbunden och arbetarnas medverkan i ledning av produktionen, socialförsäkring och övervakning av att arbetslagstiftningens föreskrifter iakttas. Härutöver presenteras även begreppen i den sovjetiska arbetsrätten, dess systematik och rättskällor. En presentation av arbetsrätten i de övriga socialistiska länderna har också fått ett eget kapitel och i slutet av boken följer en intressant marxistisk-leninistisk kritik av det arbetsrättsliga systemet i de kapitalistiska länderna.

Då man jämför föreliggande verk med västerländska elementärläroböcker i arbetsrätt fäster man sig framförallt vid att man här ger en ärlig och med den samhällseliga praktiken förenlig beskrivning av undersökningens objekt; framställningen utgår från lagstiftningens samhällseliga bakgrund och målsättningar. Man försöker sålunda inte framställa det arbetsrättsliga systemet, som ett irrationellt, opartiskt maktssystem, som står över de i arbetsprocessen medverkande, utan man konstaterar klart och tydligt att de arbetsrättsliga reglerna har en viktig uppgift vid byggandet av socialism och bl. a. vid förverkligandet av femårsplanerna.

Boken använder i förvånande hög utsträckning begrepp, som uppstått och används inom de utvecklade kapitalistiska ländernas arbetsrätt. Sådana grundbegrepp som arbetsförhållande, arbetsavtal och

11. Se närmere den debat, som lovforslaget har rejst: Information 24.2.76 og 1.4.76, Politiken 3.4.76, 7.4.76, 11.4.76 og 22.4.76, Politisk Revy nr. 287, 289 og 291, Ekstrabladet 17.3.76 og 9.4.76.

12. Citeret fra Klassekampens Sange, Forlaget Oktober, Danmark, 1976, s. 15.

t. o. m. kollektivavtal påminner i hög grad om motsvarande »kapitalistiska« begrepp, även om de naturligtvis får ett helt annat innehåll under socialistiska produktionsförhållanden. I enlighet med socialistiska principerna bör den som »inte utför arbete, inte heller äta« och i klarare ordalag: Ingen får försörja sig genom arbetskraftutsugning. Var och en bör alltså utföra arbete men var, i vilken bransch och inom vilket företag, får varje arbetare själv avgöra genom att ingå ett arbetsavtal. Företagen har inte rätt att enligt godtycke vägra ingå ett arbetsavtal om företaget vid saklig bedömning befins vara i behov av den arbetssökandes arbetskraft. Arbetstagarna åtnjuter även rätt att fritt uppsäga sig från sin arbetsplats; uppsägningstiden är i allmänhet 14 dagar. Arbetsgivaren kan däremot endast uppsäga arbetsförhållandet på i lagen noga angivne grunder. Arbetstagares uppsägningsskydd och skydd mot s. k. förflyttningar i arbetet är också i övrigt mer effektivt än i de kapitalistiska länderna eftersom det i Sovjetunionen är möjligt att återupprätta arbetsförhållandet vid olaglig uppsägning.

Fackföreningsrörelsens rättigheter förefaller i jämförelse med vad som är fallet i västländerna vara verkligt betydelsefulla, rentav avundsvärda, såväl i teorin som i praktiken. De omfattande möjligheterna till inflytande och påverkan grundar sig på det faktum att den grundläggande antagonistiska konflikten mellan arbetsgivare och arbetstagare, som beror på arbetskraftens utsugning, har upphävts. Av denna orsak ålägger man även öppet arbetstagarna förpliktelser och sanktionerar brott mot dessa. Ett konsekvent drag i lagstiftningen är dock att arbetstagarnas förmån ställts i första rummet. På flere olika ställen i boken poängterar man att betydelsen av rättsliga regler och kollektivavtal, av arbetarnas inflytande på lokalnivå och av information och utbildning hela tiden ökar p. g. a. Sovjetunionens strävan till en fortsatt och jämn ekonomisk utveckling. T. ex. lönesystemen är föremål för ett fortgående intresse.

Sowjetisches Arbeitsrecht är en lärobok, vars innehåll man lätt tillägnar sig. Detta beror på bokens pedagogiska framställning; den katalogartade uppräknigen av väsentliga punkter och en noggrann definition av använda begrepp underlättar inte endast läsningen, utan innebär antagligen att boken är väl lämpad som handbok inom det sovjetiska arbetslivet. Den kunskap boken ger om konkreta lösningsmodeller i arbetsrättsliga frågor ger även, och har de facto redan gett, den västeuropeiska fackföreningsrörelsen impulser för uppställandet av reformkrav med avseende på det egna arbetsrättsliga systemet.

Arjo Suonperä

»KRITISK JUSS« redigeret af Anders Bratholm og Nils Kristian Sundby, Pax Forlag, Oslo, 1976.

Den bog, der her kort skal omtales, udspringer af den øgede aktivitet og den stigende organisering af kritiske jurister i Norge. Aktiviteterne består bl. a. i alternativ retshjælp (»juss-buss«), dannelsen af en retspolitisk forening og udgivelsen af et tidsskrift, hefte for kritisk juss. Det er karakteristisk for bevægelsen, at den ikke har lagt sig fast på nogen fælles teoretisk opfattelse af retten og således omfatter enhver, der af den ene eller den anden grund er kritisk over for de gældende retsforhold. Det er således ikke nogen marxistisk bevægelse, og det er ej heller nogen marxistisk bog.

Bogen består af en række essays, der behandler vidt forskellige problemstillinger. Der er ikke nogen fælles teori, der binder artiklerne sammen. En egentlig anmeldelse er således nærmest umulig, men jeg vil i stedet for knytte nogle bemærkninger til de enkelte essays, der rejser en række vigtige problemer, der også har aktualitet i den danske debat.

Bogen starter med en indledning af Sundby (s. 9-18). I denne redegøres der ganske kort for bevægelsen og det angives, at det teoretiske grundsyn stemmer med det, der fremlægges i bogens sidste essay af Lars D. Eriksson: Kritisk rettsteori som ideologikritikk (s. 202-212). Det vil derfor være rimeligt her at starte med dette. Det centrale begreb er interesse, idet denne retsteori knytter an til en kritik af de interesser, som forskellige retsregler varetager. Teoretisk hentes inspiration i Marx' ungdomsskrifter, idet kapitallogikken afvises som økonomistisk. Dette er i og for sig ikke ganske ukorrekt, men den ideologikritiske teori, således som den her fremstilles, ender i en form for voluntarisme, idet den ikke undersøger de materielle betingelser for bestemte retsforholds eksistens og dermed tenderer mod at opbygge illusioner om mulighederne for at ændre retten. Teorien er rets- og ikke samfundsorienteret.

Det er ligeledes et karakteristisk træk, at især rettens tilslørende funktion bliver betonet. (ideologi = falsk bevidsthed). Dette er essensen i Torstein Eckhoffs indlæg om Juss og politikk. (s. 18-60). Retten betragtes som en form for fiktion, idet den maskerer de egentlige magtforhold. Denne opfattelse hænger sammen med, at ret bliver betragtet som et rent statsligt middel. Interesseaspektet er langt fra uden betydning, men det giver et falskt (ideologisk) billede, når de tilgrundliggende materielle forhold ikke er medtænkte. I Eckhoffs indlæg er perspektivet begrænset til, at man ikke kan adskille jura og politik, hvilket i og for sig er trivielt, også i forhold til borgerlig